

TIBBIYOTDA ETIKA VA DEONTOLOGIYA

Muxtorova Sevinch Muzaffar qizi
Toshkent davlat stomatologiya instituti

"Vosita, ...uchun mo'ljallangan"

Annotatsiya: Bioetika sog‘liqni saqlash amaliyoti sohasida yuzaga kelayotgan yangi axloqiy muommolarni, tibbiyat sohasidagi yangi texnologiyalarni hamda mazkur muommolarni xal qilishning yangi prinsiplarini o‘zida mujassamlashtiradi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti yer kurrasidagi barcha tibbiyat maktablarida Bioetika kursini joriy etishni tavsiya qilgani (1994-yilda) qonuniy bir holdir. Etika talablarini umumijtimoiy tayyorlashning tarkibiy qismi sifatida, zamonaviy etika va huquq nazariyalarining mantiqiga asoslanib, xozirgi zamon amaliy tibbiyotida yuzaga keluvchi muayyan muommoli vaziyatlarga baxo berish, etika va huquq muommolarining oqilona echimini topish mezonlarini ishlab chiqadi, inson hayotining eng dramatik nuqtalari- uning boshi va yakunida fan-texnika taraqqiyoti ta’sirida yuzaga keladigan har xil axloqiy muommolar bilan tanishtiradi.

Kalit so‘zlar: Etika , deontologiya, tibbiyot etikasi, etikaning dolzARB muommolari, etika modeli, Gippokrat modeli, Paratsels modeli, tibbiy sir.

Kirish: Etika – hozirgi davrning dolzarb muammolaridan biri. Muammoni hal qilishda uni har tomonlama yoritish talab qilinmaydi, balki xozirgi etikaning asosiy muommolarini va prinsiplari haqida umumiy ma'lumot berishdan, bo'lg'usi yosh avlodga ijtimoiy va ma'naviy mas'uliyat, mehr-shavqat tuyg'ularini tarbiyalashni, insonparvarlikni shakllantirishga ko'maklashishdan iborat.

Etika (yun. "axloq falsafasi", "odat") shaxs yoki jamiyat odatlarini, axloq normalarini o'rganuvchi hamda belgilovchi falsafiy tadqiqotdir. Har bir sohani rivojlanishi va yuksalishida o'z etikasi mavjuddir. Chunonchi, biznesda "Biznes etikasi", tibbiyotda " Tibbiyot etikasi" va shu kabi etika falsafalari mavjud.

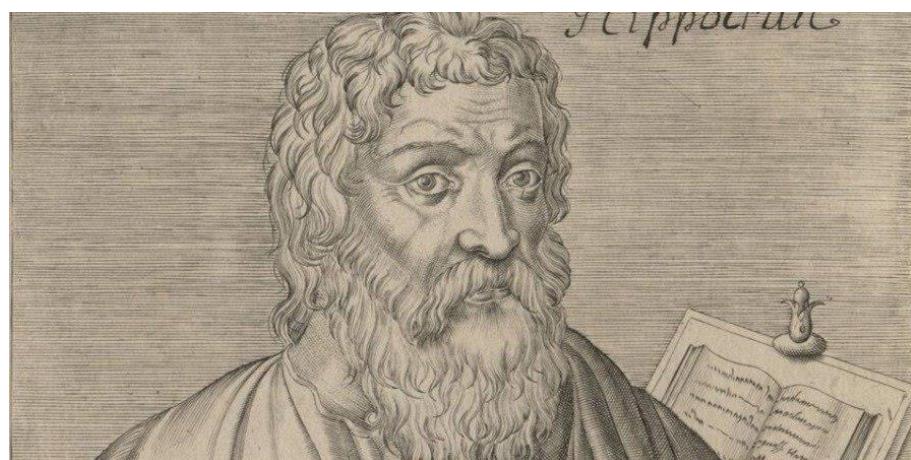
Tibbiyot etikasi- bu amaliy tibbiyot etikasi, bioetikasining tarkibiy qismi bo'lib, u tibbiyotning xususiy etik muommolarini yechishga qaratilgan.

Asosiy: Bioetikaning tarixi uch ming yildan ko'proq vaqtini o'z ichiga oladi. Qadimgi Hindistonda shifokorlar miloddan avvalgi 2-ming yillikning o'rtalaridayoq etik axloqlar bo'yicha qasamyod qilganlar. Shifokorlar bu soxani chuqurroq o'rghanish maqsadida turli xil tadqiqolarni amalga oshirganlar. Odamlar va hayvonlar bo'yicha

tibbiy tadqiqotlar etikasi ham uzoq tarixga ega, ammo ma'lum vaqtgacha ularni amalgalashirish bilan bog'liq axloqiy va huquqiy muammolar bugungi kunda bo'lgani kabi jamiyat va tadqiqotchilarning diqqatini jalb qilmoqda. Shuni ta'kidlash kerakki, tadqiqotchilar ushbu muammolarning mavjudligiga birinchilardan bo'lib e'tibor qaratmoqdalar va ularning yechimiga yondashuvlarni taklif qilmoqdalar.

Tarixiy nuqtayi nazaridan tibbiyot etikasining to'rtta asosiy modeli mavjud:

1. Gippokrat modeli ("Qasam"."Qonun xalqida" va b.) "Zarar yetkazma" - Gippokrat ifodalab bergen bosh etik talab bo'lib, uning axloqiy mazmun mohiyati bu fundamental tibbiyotning inson hayotini qilishdagi kafolatidir.

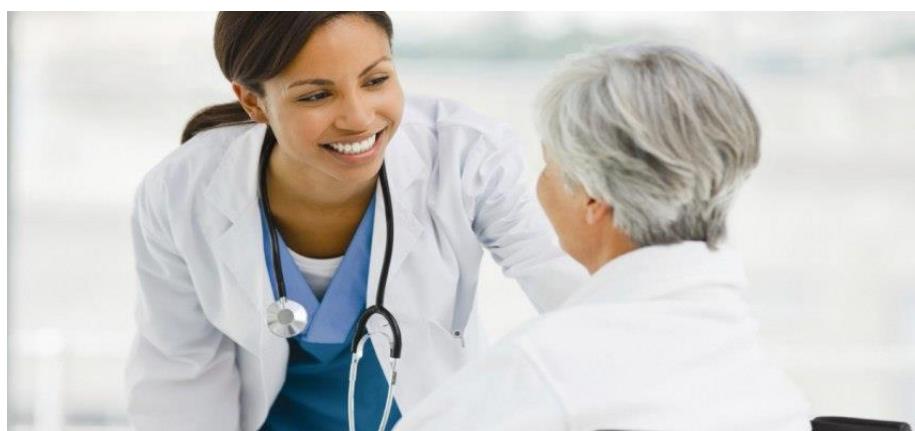
2. Paratsels modeli shifokorning bemorga bo'lgan axloiy munosabatini "Yaxshilik qil" talabi nuqtayi nazaridan belgilaydi. Insonparvarlik, raxmdillik va muruvvat kabi etik prinsiplar birinchi darajali axamiyatga ega bo'lib oldinga chiqadi.

3. Tibbiyot etikasining deontologik modeli 18-asrning oxiri va 19-asrning boshlarida shakllangan bo'lib, bu model shifokorning fe'l-atvorida ahloqiy benuqsonlikni talab qiladi.

4. Biotibbiyot modeli inson huquqlari va qadr-qimmatini hurmat qilish prinsiplariga ishlangan bo'lib, bemor avtonomiyasi, xabar berilgan rozilik, maxfiylik va xaqqoniylilik ushbu modelning bosh prinsiplari.

Yana bir falsafiy tadqiqotlardan biri deontologiyasida uzoq tarix davomida ko'plab axloqiy tamoyillar aniq shakllantirilgan qoidalar, shifokor uchun xulq-atvor normalari shakllangan. Ushbu me'yorlar to'plami tibbiy deontologiya deb ataladi. "Deontologiya" atamasi (yunoncha "deon" due so'zidan olingan) 18-asrda ingлиз faylasufi Bentam tomonidan kiritilgan. Bu atama bilan u insonning kasbiy xulq-atvori qoidalarini belgilab berdi. Tibbiy deontologiya tibbiy etika va estetika, tibbiy burch va tibbiy siri va boshqalarni o'z ichiga oladi. U tibbiyot xodimlarining xulq-atvor tamoyillarini, bemorlar, ularning qarindoshlari va o'zaro munosabatlar tizimini o'rganadi. Uning vazifalari doirasiga "past tibbiy ishning zararli oqibatlarini" bartaraf etish ham kiradi.

Ming yillik tibbiy amaliyat davomida deontologiyaning ko'plab me'yorlari odob-axloq qoidalari kabi o'ziga xos marosimga aylandi, ularning chuqur ma'nosi odam har doim ham tushunmaydi, lekin ularga rioya qilishga harakat qiladi. Bu qoidalari tibbiy etiketni shakllantiradi. Har bir o'zini hurmat qiladigan shifokor deyarli ikkilanmasdan amal qiladigan "yaxshi xulq-atvor" to'plami bor. Kasallik, shuningdek, bemorning shaxsiy hayoti to'g'risidagi tibbiyot xodimlariga ma'lum bo'lgan ma'lumotlar tibbiy sir bo'lib, bemorning roziligesiz hech qanday holatda ruxsat etilmagan shaxslarga berilishi mumkin emas. Har doim shifokorlarga hurmat bilan munosabatda bo'lishdi. Axir, bu kasb egalari inson hayotining eng muhim daqiqalarida, tug'ilishdan to o'limgacha yordamga keladi. Ammo oq xalatdagi odamni nafaqat hurmat, tushunmovchilik, shubha, masxara - va hatto la'natlar ham antik davrdan hozirgi kungacha hamroh bo'ladi. O'rta asrlarda bir maqol paydo bo'ldi: "Tabibning uchta yuzi bor - kundalik hayotda odobli odamning yuzi, kasal odamning to'shadagi farishtaning yuzi va u haq talab qilganda shaytonning yuzi. " Ko'pgina haqoratlarning manbai - bu amaliy tibbiyotda bo'lмаган zamonaviy odamlarni oqlashga qodir bo'lgan keskin ortib borayotgan umidlar.

Xulosa:

Shifokorlar ko'pincha odamlarning hayoti, sog'lig'i, qadr-qimmati va huquqlari bilan bog'liq qarorlar qabul qilishlari kerak. Shuning uchun tibbiyotda axloq - axloq tamoyillari va ularga asoslangan xulq-atvor qoidalari o'rganish alohida o'rin tutadi.

Foydalaniman adabiyotlar:

1. <http://ТАЛЬИМ ТИЗИМИДА РАҚАМЛАШТИРИШ>: Сиддиқов Нурали Нишоналиевич, ТДСИ Ижтимоий фанлар биоэтика курси билан кафедраси катта ўқитувчиси НН Сиддиқов - Научно-практическая конференция, 2022
2. <http://СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ МОЛОДЫХ СОБСТВЕННИКОВ В СФЕРЕ СРЕДНЕГО И МАЛОГО БИЗНЕСА НН Сиддиқов - Социосфера, 2020>
3. <http://https://yoskhkindom.ru/uz/useful/medicinskaya-etika-izuchaet-vzaimootnosheniya-vracha-i-pacienta-etika.html>
4. <http://https://gostehstroy.ru/uz/food/etika-medicinskaya-evolyuciya-tradicionnoi-medicinskoi-etiki-gippokrat/>
5. <http://https://library.tsdi.uz/sahifa/I?page=6>
6. Dotsent, Fan doktori Z.M. Muhamedova – Bioetika 2006.